

Élelmiszer-előállítás – biztonság –versenyeselemek

ELŐSZÓ

Kovács Ferenc – Szentgyörgyi Zsuzsa

az MTA rendes tagja

a Magyar Mérnökakadémia tagja,
szentzsuz@helka.hu

„Én Magyarországot, mint földművelő országot fogom fel (...), meg kívánom értetni mindenkivel, hogy ebben az országban másképp, mint a földművelést és annak érdekeit támogatva senki sem boldogulhat”. Több mint egy évszázad telt el azóta, hogy *Darányi Ignác*, a századforduló kiemelkedő személyisége, földművelésügyi miniszter (1895–1903; 1906–1910) a fenti gondolatokkal érvelt 1896. március 16-án a parlamentben. Szavai napjainkban, a magyar mezőgazdaság és agrártermelés jelenlegi helyzetében, hazánk EU-csatlakozási szándékának időszakában is különös figyelmet érdemelnek. Természetes, hogy e gondolatok a jövőre nézve újra áttértelendők, de semmiképpen sem úgy, ahogy ma ezt mezőgazdaságunk helyzete mutatja.

Olyan században élünk, amelyet a világnépeség demográfiai robbanásából fakadó probléma, az egy ember élelmiszer-szükségletének megtermeléséhez szükséges terület folyamatos csökkenése, a termelésbe vont területek intenzív, mégis környezetkímélő hasznosítása jellemez. Mindez valószínűleg sokáig meg nem ismétlődő lehetőséget kínál a magyar mezőgazdaság – így az állattenyésztés – számára is. Ez a

lehetőség Magyarország kiváló, az EU-tagországok átlagait messze felülmúló ökológiai és éghajlati adottságaiból, valamint a hatékony termeléshez szükséges szakmai, szellemi potenciálunk ötvözetéből adódik. Olyan sajátosságok ezek, amelyek hosszú távon nem lehetnek áldozatai sem a globalizációnak, sem a nemzetközi kereskedelem liberalizálódásának, sem EU csatlakozásunknak. Nemzeti érdek, hogy éljünk velük.

Az élelmiszer-termelés és -forgalmazás századunk alapvető stratégiai kérdése. A Föld lakóinak számát az ezredforduló körüli 6 milliárd főről 2050-re 9 milliárdra, a század végére 11–12 milliárdra prognosztizálják. A népesség évi 80-90 millió főt kitevő szaporodásának 80-90 %-a a gyorsan fejlődő országok területén (Távol-Kelet, élén Kínával, India, Mexikó stb.) jön létre, melyek fizetőképessége is fejlődik. A „fejlett világ” országainak összlakossága eközben stagnál vagy csak minimálisan növekszik, viszont jelentősen nő az átlagéletkora. A rosszul táplált, illetve a táplálék iránt minőségi igényeket támaztató gyermekek szöveteinek építése, a testépítés, valamint az idős embereknél a folyamatosan pusztuló sejtek,

szövetek regenerálása a táplálékkal, de főként a biológiailag értékes fehérjékkel szemben különleges igényt támaszt.

Mértékadó nemzetközi előrejelzések szerint 2006-ig az állati eredetű élelmiszerek világkereskedelme több mint 30 %-kal növekszik, az elkövetkező 30 évben – a népesség és a jövedelem növekedésének eredményeképp – a világ élelmiszerfogyasztásának megkétszereződésével számolnak. Az agrárközgazdászok szerint az állati eredetű élelmiszerek világkereskedelmében a korábbinál sokkal érdemibb szerephez jutnak azok az országok, amelyek a *környezet túlterhelésénélkül*, mégis hatékonyan tudják előállítani az állati termékeket. Hazánk e vonatkozásban kedvező helyzetben van, mivel az állati termékek termelésből eredő környezetterhelés jóval kisebb az EU-tagországok átlagénál, a hollandiai állapotnak pl. a harmadát sem éri el. Lehetőségeink tehát összhangban vannak az EU-országok közös agrárpolitikájának (CAP) elveivel, amelyek tartalmi szempontból, tömören így foglalhatók össze: „*egészséges élelmiszert, környezetbarát módon és hatékonyan*”.

Az élettani igényeket kielégítő, egészségre nem ártalmas élelmiszer a társadalom életminőségének ügye, az igények kielégítésének, a társadalom minőségkultúrájának szintje. Azért is, mert a lakosság jövedelmének 20-40 %-át költi élelmiszerekre, azért is, mert a károsító anyagok 70 %-a a táplálékkal, az emésztőrendszeren keresztül kerül az ember szervezetébe és végül azért is, mert felmérés szerint az EU lakosságának kétharmada bizalmatlan az élelmiszerek minőségével szemben.

Az állattenyésztés folyamatosan koncentrálódó termelése mind meghatározóbb környezetszennyező tényezővé válik. Nyugat-Európa legfejlettebb országaiban az állattenyésztést az egyik legnagyobb (a 4-5. helyen álló) környezetszennyező tényezőnek tekintik. A talaj 70 %-a, a víz 50

%-a az intenzív mezőgazdasági termeléssel kapcsolatosan szennyeződik. Ebben – többek között – benne van a talaj szervesanyagterhelése, a trágyakezelés megoldatlansága, a helytelen tartástechnológiák, sokszor az állományok fertőzöttsége stb. Nincs megoldva a családi gazdaságok településeken belüli, az EU előírásai szerinti állattartása sem. Az elmúlt években (2000-2001-ben) a hazai nagyüzemi sertésüzemek felét reprezentáló üzemekben végzett felmérések szerint egyikük sem felel meg az EU környezetvédelmi előírásainak. Erre is megoldást kell találnunk, mert ha tagok leszünk, át kell vennünk és be kell tartanunk ezeket a szabályokat!

Fontos tényező gazdaságunk versenyképességében a hatékonyság és a minőség. Bíztható, hogy termékeink mérhető minősége (beltartalmi értékek, a fogyasztók által kinyilvánított szubjektív minősítése, íz, zamat, szín stb.) kedvező. A szakmai munka színvonalát tükröző termelési eredmények tekintetében azonban nagyon le vagyunk maradva, és folyamatosan távolodunk az európai élmezőnytől. A távolodást részben a magyar mutatók romlása, részben pedig az EU országokénál lassúbb javulása idézi elő. Lemaradásunk bizonyítható az átlaghozamokkal, a szaporodásbiológiai és a takarmányhasznosítási mutatókkal. Lemaradásunkban indokolatlanul és elfogadhatatlanul nagy a differenciálódás.

Mindez rontja versenyképességünket egy olyan időszakban, amikor a táplálkozás minőségi színvonala, a fehérjefogyasztás mennyisége és minősége, az élelmiszerbiztonság mind meghatározóbb tényezője az életminőség javításának, amely korunk egyik stratégiai kérdése.

A Magyarország EU csatlakozása érdekében folyó tárgyalások témái közül egyik neuralgikus pont a mezőgazdaság, az agrártermelés, amely egyaránt foglalkoz-

tatja a döntéshozókat, a kutatásban és az ágazatban dolgozókat. Az agrártudomány, az agrártermelés és az agrárpolitika tartalmi tennivalóit nem lehet elválasztani egymástól, együttműködésük lehet a záloga az agrártermelés fellendítésének.

A *Magyar Tudomány* mostani összeállításában olyan témakör alapkérdéseit járják körül a szerzőik, amelyek egyaránt lényegesek társadalmunk egészének, gazdaságunk verseny- és életképességének, valamint az egyének egészségének, életminőségének szempontjából. A biztonság korunk egyik nagy kihívása – az élelmiszer-előállítás és -fogyasztás terén is. A világ nagy részén a mindennapi élelemhez való biztonságos hozzájutás, a fejlett országokban pedig az elért életminőség fenntartása a tét.

Az összeállítás alaphangját Kovács Ferenc tanulmánya adja meg, aki különös nyomatékkal tárgyalja a magyar agrárium – benne az állattenyésztés és állattermék-előállítás – gondjait, lehetőségeit és sürgető teendőit. Repa Imre és munkatársai az elektronika és mérés technika legújabb vívmányait hasznosító, nemzetközileg is új eredményeket

felmutató magyar kutatásokat mutatják be. Az eddig jobbra csak a humán egészségügyben használt berendezésekkel (UH, CT, MRI) élő állatokon, még fejlődésük, növekedésük közben végezhető vizsgálatok, mérések, és ezek hathatós támogatást adnak az egészségügyileg kifogástalan, gazdaságilag hatékony állattenyésztésnek.

Nagy Attila írásában egy sok éve aktuális és most remélhetőleg nagy arányokban megvalósuló társadalmi program előkészületeit, szabályozását, megvalósításának feltételeit és várható kimeneteleit járja körül. Nagy Frigyes érdekes és meggyőző áttekintést ad az élelmiszerbiztonság új közelítéseiről és dimenzióiról, különösen a fejlett országok szempontjából. Udovecz Gábor mezőgazdaságunk és élelmiszeriparunk versenyességeit vizsgálja, nagy statisztikai apparátussal alátámasztva a világban és Magyarországon végbemenő folyamatokat és trendeket. Különös hangsúllyal vizsgálja az EU csatlakozás feltételeit és esélyeit. Végül Dorgai László tanulmányában ugyanezeket a kérdéseket az agrárium, valamint a környezetvédelem és -megőrzés összefüggéseiben tárgyalja.

